

5.

TAJNÉ PROSTITUTKY: ŽENY NA ULICÍCH, MRAVNOSTNÍ POLICIE, PASÁCI A VEŘEJNOST

Důvodné podezření vzniká, pokud nějaká žena kráčí po veřejné komunikaci sem a tam, úmyslně vystavující na odiv své urážlivé chování s cílem přivábit muže.

Arbeiter-Zeitung, 17. 12. 1899¹

... tehdy byly chodníky posety prodejními ženami natolik,
že bylo těžší se jim vyhnout, než je najít.

Stefan Zweig, Svět včerejška²

Ve velkých městech představovaly tajné prostitutky nejpočetnější skupinu prodejních žen, ale součástí společenské skladby byly i v méně urbanizovaných oblastech. V některých menších obcích ovšem nezpůsobovaly tolik nepřístojností, aby se o ně policie systematicky zajímala. Výraz „tajný“ používala rakouská mravnostní

1 „Begründeter Verdacht liegt vor, wenn eine Frau auf der öffentlichen Straße auf- und abgeht, vorsätzlich ein auffallendes Benehmen zur Schau trägt, Männer in der Absicht, sie anzulocken [...]“ Wenn etwas von Taktgefühl eines Wachmannes abhängt, A-Z, 17. 12. 1899, s. 8.

2 STEFAN ZWEIG, *Svět včerejška. Vzpomínky jednoho Evropana*, přel. Eva Červinková, Praha 2013, s. 92.

policie, reformátoři i další zainteresovaní, jako by byl jeho význam samozřejmý. Užíván byl přitom velmi široce. Kromě žen, které ulici šlapaly pravidelně, dokázal pojmut i ty, které prodávaly svá těla příležitostně nebo dočasně, jako přilepšení ke špatně placené práci. Ty se za prostitutky ani nemusely považovat a pozornosti mravnostní policie se chtěly vyhnout. Utajovanou prostituci na venkově někdy místní úřady označovaly jako *verschämt*, „ostýchavou“.

Tyto obtížně uchopitelné ženy tvořily pestrou skupinu, která se do centra pozornosti dostávala z větší části prostřednictvím jiných aktérů: pohoršených sousedů, kteří jim spílali za „morální úpadek“ jejich čtvrtí tím, že se potloukají po ulicích, sociální reformátorky z buržoazních kruhů, které se je snažily „zachránit“, doktorů léčících jejich pohlavní choroby, paternalistických vedení měst usilujících o to, aby tyto ženy skryla před měšťáckými zraky, mravnostní policie, jež je zatýkala, nebo soudů, které je posílaly do vězení, polepšoven, na nucené práce nebo je vypovídaly ze své jurisdikce. Veřejnost se o nich dozvíдалa od bulvárních novinářů, kteří tak rozvířovali obavy o veřejné zdraví a morálku; spisovatelé jejich osudy romantizovali. Mezi tyto ženy patřily bývalé tolerované prostitutky, které se kvůli věku už v nevěstincích neuplatnily, a mladé ženy poprvé zakoušející, jaké to je prodávat své tělo za peníze. Někdy šlo o čerstvé imigrantky, jež nesehnaly „pocitivou“ práci, jindy zase o sezónní dělnice nebo zaměstnankyně na špatně placených pozicích, které se kvůli přilepšení svého příjmu poohlížely po *Herrenbekanntschaften* (mužských známostech, resp. obdivovatelích). Některé dlouholeté pouliční prostitutky nebo ty, jež (nežřídka pod dohledem pasáků) klienty vyhlížely v putykách a nočních podnicích, mohly být součástí zločineckého podsvětí, jiné – obzvláště ty, které se k sexu za úplaty uchýlovaly jen dočasně nebo kvůli přívýdělku – k němu nepatřily.

Tajné prostitutky – tedy neevidované u policie, nicméně pravidelně či nepravidelně provozující prodejní sex – představovaly ve větších městech pozdního Rakouského císařství (a ostatně i celé Evropy) asi 90 % všech prostitutek. K těmto ženám se vztahovala řada někdy i protichůdných diskurzů. Někteří novináři a policisté je považovali za nebezpečnou součást podsvětí, která si spolu s pasáky přivydělává krádežemi a má na svědomí i a fyzická napadení. Policejní lékaři v nich viděli přenašečky „nejnakažlivějších forem“ pohlavních nemocí.³ Novináři, spisovatelé a reformátoři je často označovali za „padlé“, dělničtí aktivisté zase hledali souvislost mezi jejich sexuálním podnikáním a nízkými výdělky, které dostávaly za „spořádanější“ práci.

V této kapitole chci zpochybnit dobově rozšířený mýtus, že tyto ženy představovaly alkoholem zničenou, zdegenerovanou, zločineckou třídu a že byly v nějakém smyslu sociálně „nenapravitelné“. Některé z nich vskutku měly v rejstříku (navrch k ilegální prostituci) záznamy o drobné kriminalitě, jakou byly například

3

Viz např. obvinění jednoho muže z Puly, jehož prý společně okradli a zmlátili prostitutka se svým komplicem, Derubato e bastonato, *Il Proletario*, 10. 6. 1902, s. 2.

krádeže nebo potulka. Jiné se ale pro utajovanou prostituci rozhodly po racionální úvaze, když se ocitly bez práce nebo aby si přilepšily k mizerně placenému zaměstnání. Patřily do širšího prostředí dělnické třídy, z níž většina vzešla a do které se po odchodu ze světa tajné prostituce zase vracely.⁴ Relativní jednoduchost, s níž mohly tyto ženy přijímat a zase odhazovat různé společenské identity, pomáhá porozumět tomu, proč jich tak málo bylo ochotných registrovat se na policii, a vysloužit si tak stigma prostitutky.

4

Tento argument předložil ve vztahu k londýnským prostitutkám v meziválečném období Stefan Slater v textu „Prostitutes and Popular History“, s. 28–29.

JAK SE Z ŽENY STANE TAJNÁ PROSTITUTKA

Z dobových charakteristik neregistrovaných prostitutek promlouvají středostavovské obavy a znepokojení ze sexuality dělnické třídy, zároveň poskytují i přibližný obraz životů mnoha těchto žen. Zatímco některé mladé ženy bydlící stále u rodičů si mohly sexem za úplatu přilepšovat k živobytí, řada zatčených ilegálních prostitutek opravdu žila na okraji společnosti. Pocházely z deprivovaných poměrů, někdy pod hranicí absolutní chudoby. Mohly být nemanželskými dcerami nebo o rodiče přišly, případně se narodily do početných, leč nemajetných rodin, které se o ně nedokázaly postarat. Práce, která se jim nabízela, byla špatně placená a někdy i nebezpečná, často v továrnách nebo jako služebné, kde si vydělaly méně než prostitutky. Na kolik si tajné prostitutky mohly prodejem svých těl přijít, odhalují v prvé řadě prohlášení třetích stran, mimo jiné záznamy o zatčeních nebo senzacivní články v tisku. Část starších žen se dělila o své nuzné bydlení s dalšími v podobném ekonomickém postavení, někdy dětmi (i nemanželskými), které jim přispívaly na živobytí. Domácnost mohl doplňovat manžel-alkoholik, invalida či nezaměstnaný nebo tu otec rodiny scházel.⁵

Prostředí, z něhož pocházela Češka Adolfin Exnerová, lze považovat u tajných prostitutek za typické. Otec, kutil a všeuměl, zemřel, když jí bylo devět let, matka nedlouho poté. Po ukončení školy se Exnerová ve čtrnácti letech přestěhovala k tetě a starší sestře do Rybářů, dělnického předměstí Karlových Varů. Pak se přidala k proudu přistěhovalců, kteří tradičně migrovali z Čech do Saska, ale nezůstala tam dlouho.⁶ Posléze se údajně bez práce potulovala po různých městech v Německu, odkud o ní žádné zprávy nemáme, ačkoliv se tam prý věnovala utajované prostituci. V roce 1911 ji opět nalézáme v Čechách, kdy byla tehdy sedmnáctiletá Exnerová poslána do zemské polepšovny.⁷

-
- 5 Viz SOKA Karlovy Vary, OÚKV I, inv. č. 363, k. 147, Boj proti prostituci v Karlových Varech 1916, Bürgermeisteramt in Fischern, 23. 3. 1916, záznam o obyvatelích zdevastovaného obydlí v Rybářích, které město zkonfiskovalo. Vlastnil ho manželský pár, jehož mužská polovička seděla neznámo kde ve vězení; mezi obyvatele patřil mimo jiné nesezdaný pár, kde žena vydělávala tajnou prostituci i na partnera, nájemného dělníka. Pokoje si pronajímaly i další dvě ženy, jedna z nich s pětiletým nemanželským synem. Ani ty neměly stále zaměstnání. Pracovaly na částečný úvazek jako čišnice a zároveň se věnovaly tajné prostituci.
- 6 K migraci severočeských dělníků do Saska, kde od 70. let 19. století hledali lepší práci i lepší výdělků, viz CAITLIN E. MURDOCK, *Changing Places. Society, Culture, and Territory in the Saxon-Bohemian Borderlands, 1870–1946*, Ann Arbor 2010, s. 35–39.
- 7 SOKA Karlovy Vary, OÚKV I, inv. č. 358, k. 135, Prostituce 1911, Lebensbeschreibung, 9. 9. 1910, 5. 1. 1911.

OBR. 36

BRÁNA DO POLOSVĚTA
„Jak máš začít?
To je to nejjednodušší.
Dej si inserát do
Národní politiky!“
Kreslená karikatura
z humoristického
obtěděníku *Kopřivy*
(24. 6. 1909).

Jak poznamenaly nejmenované řečnice z dělnických vrstev, které v roce 1908 vystoupily ve Vídni na konferenci Rakouské společnosti pro boj proti pohlavním chorobám (ÖGBG), některé z žen, které provozovaly tajnou prostituci na částečný úvazek, byly jinak po většinu roku normálně zaměstnané, většinou za špatný plat. Kromě služebných, které jejich zaměstnavatelé na letní měsíce uvolňovali ze služby, mohly s muži „navazovat vztahy“ – tedy směřovat sex za věci nebo za peníze – také vyšivačky prádla, jejichž práce byla také sezónního typu, a švadleny, které vydělávaly velmi málo.⁸ Ženy prostituující jen příležitostně, sezónně, krátkodobě

8

Vyjádření nejmenované šičky kravat a vyšivačky in: *Die Enquete der ÖGBG*, s. 127 a 128. Walkovitzová a Walkowitz poznamenávají, že prostituce přinášela ženám z dělnické třídy vyšší příjmy než jejich běžná výdělečná práce, J. R. WALKOWITZ, D. J. WALKOWITZ „We Are Not Beasts of the Field“, s. 73–106 (83–84).

nebo kvůli nouzovému řešení životní situace se na policii neregistrovaly, a to ani ve městech, které regulovaným prostitutkám povolovaly práci mimo nevěstince. Než aby dobrovolně přijaly visačku prostitutek, raději samy sebe vnímaly jako účastnice tradiční směny zboží za sexuální služby.⁹ Jak ukazuje 4. kapitola, některé ženy se během aktivního pracovního života přesouvaly od tajné k regulované prostituci nebo i opačným směrem, přičemž prostitute toho či onoho druhu hrála v jejich životech tu více, tu méně důležitou roli.

O něco výš na ekonomickém žebříčku stály ženy, které k tajné prostituci přispívaly trochu jiným způsobem. Většinou je nikdo se světem prostituce nespojoval, ale jejich adresy a fotografie měly k dispozici takzvané *Aufführfrauen* (kuplířky), které zařizovaly jejich setkání s muži. Právě za toto byla obviněna Helena/Ilka Löwyová, o níž jsme se zmiňovali v první kapitole. Jejich motivy pro účinkování v utajeném sexuálním byznysu neznáme. Mezi aktérkami tohoto byznysu, na něž občas padalo obvinění z nepovoleného sexu, nalezneme rovněž „dobře opatrované“ dcery, někdy ještě školačky, a „ctnostné“ manželky, což předznamenávalo pomalý posun v sexuálním chování po přelomu století. Zároveň byly spouštěčem dalších diskusí, protože i jejich aktivity přispívaly k dobovým obavám z úpadku měšťanské morálky. Než aby se tyto ženy zařadily mezi „profesionální“ prostitutky a usilovaly o materiální výhody, „jevily zájem výhradně o své vlastní sexuální potěšení“. Na vině za takové chování ale nebyly podle zainteresovaných novinářů jen tyto ženy samotné, nýbrž i jejich manželé a otcové, kteří své paní a dcery hlídali nedostatečně nebo vůbec.¹⁰

Maloburžoazie, a dokonce i někteří sousedé z dělnické třídy, kteří si koncem 19. století ve stále větší míře osvojovali měšťanskou morálku, měli jasnou představu, kdo z jejich středu se věnuje tajné prostituci. Sousedé i sociální reformátoři a reformátorky pranýřovali a udávali ženy, o kterých se domnívali, že se podílejí na nepovoleném sexuálním byznysu – často ze stejných důvodů, které motivovaly jejich oficiální stížnosti místním i regionálním úřadům na prostitutky v nevěstincích. V těch městech, kde regulované prostitutky mohly přebývat i mimo veřejné domy, navíc kritici ve svých stížnostech na ženy v ulicích jen zřídka rozlišovali mezi nezávislými a utajovanými prostitutkami, přestože nařízením bylo jednoznačně stanoveno, ve které době mohou registrované ženy vyrazit do ulic za zákazníky.

Někdy se utajované a nezávislé prostitutky musely komplikovaně dělit o stejný veřejný prostor. Na konci léta 1907 popsal reportér *Illustrierte Österreichische Kriminal-Zeitung* „formální bitvy“, které se odehrávaly mezi tajnými a nezávislými na Alser StraÙe nedaleko vídeňského Zemského soudu, kde obě skupiny korzovaly.

9 Ke komplikacím v rozlišování mezi prostitutí a tradičním směnným obchodem (barterem) viz J. R. WALKOWITZ, *Prostitution and Victorian Society*, s. 15. Viz také komentáře v anglickém tisku popisující rozsáhlou promiskuitu v nižších společenských třídách in: J. R. WALKOWITZ, D. J. WALKOWITZ „We Are Not Beasts of the Field“, s. 83.

10 *Wiener Kriminal- und Detektiv-Zeitung*, 11. 9. 1907, s. 5.

Nezávislé prostitutky se domnívaly, že jejich neregistrované kolegyně snižovaly ceny, které mohly po zákaznících požadovat.¹¹

Přestože odborníci jako vrchní policejní komisař Anton Baumgarten a univerzitní profesor Ernst Finger, stejně jako policejní instituce a organizace pomáhající v nouzi tvrdili, že polepšovny při nápravě prostitutek selhávají, rakouská mravnostní policie nadále využívala tuláckého zákona k umísťování dívek opakovaně odsouzených za tajnou prostituci do polepšoven a žen na nucené práce (*Zwangsanstalten*) ve chvíli, kdy jim skončil trest odnětí svobody.¹² Opakovaná zatčení za ilegální prostituci mohla mít za následek vyhoštění, uvěznění nebo umístění do polepšovny či jiného nápravného zařízení. Po druhém třítýdenním pobytu za mřížemi kvůli tajné prostituci v únoru 1914 poslala terstská policie jednu šestnáctiletou dívku do polepšovny ve Štýrsku. Další měsíc byla do pracovní věznice odsouzena žena okolo pětadvaceti let, kterou už z města dříve vyhostili. V soudních záznamech byla charakterizována jako „nenapravitelná, násilnická děvka“ a na kontě měla nespočet odsouzení za tajnou prostituci.¹³ Stejně tak nenapravitelnou se jevila Amalija Potokarová, kterou mezi červnem 1903 a červnem 1908 opakovaně zatýkala za utajovanou prostituci policie v Lublani. V roce 1905 ji policie poslala na nucené práce, nicméně po vypršení trestu se Potokarová vrátila do Lublaně a začala opět praktikovat nepovolený sex za úplatu.¹⁴

Pokud policie zatkla za tajnou prostituci dívku, která stále bydlela doma, mohlo to být pro rodiče varování ohledně jejího sexuálního chování. I když někteří rodiče svým nezdárným dcerám dovolovali, aby se registrovaly u mravnostní policie, nebylo tomu tak u všech. Když starosta Chebu informoval karlovarskou policii, že za utajované sexuální služby byly 20. března 1914 zatčeny dvě občanky Karlových Varů, sedmnáctiletá Elizabeth Hartmannová a devatenáctiletá Luisa Linderová, označil první jmenovanou za prostitutku a chůvu a druhou za prostitutku a společnici. Obě popsal jako „lehkomyslné“, což byla charakteristika, již rakouská mravnostní policie standardně přisuzovala ženám, které zatýkala za prodej sexuálních služeb. Podle chebských policejních záznamů dostaly od jednoho muže každá dvě koruny za sex. Starosta se dotazoval, zda má Hartmannová z dřívějších záznam v rejstříku trestů, zda se již u mravnostní policie registrovala a zda její rodiče o jejím „způsobu života“ věděli. Chebské úřady v každém případě vystavily oběma vlakové jízdenky do Karlových Varů a pohlídaly si jejich odjezd. Zástupce karlovarského starosty na

11 *Illustrierte Österreichische Kriminal-Zeitung*, 2. 9. 1907, 7.

12 „Die Regelung der Prostitution in Österreich,“ s. 62; viz též poznámku Walkowitzové a Walkowitz k domům na půli cesty, které přijímaly jen ty mladé ženy, jež považovaly za snadněji napravitelné. J. R. WALKOWITZ, D. J. WALKOWITZ „We Are Not Beasts of the Field“ s. 84.

13 AST, LL, Atti generali, k. 2423, k. k. küstenl. Statthaltereie in Triest, korespondence od c. k. policejního ředitelství, 2. 2. 1914 a 16. 3. 1914.

14 B. CVELFAR, „No, zdaj pa če imaš denar...“, s. 16.

dotaz odpověděl, že Hartmannová v policejních záznamech nefiguruje a u mravnostní policie se předtím také neregistrovala. Ovdovělá matka Hartmannové Caroline sice připustila, že její dcera často ve společnosti Linderové na dva až tři dny někam zmizela, ale její jednání neschvalovala a nepřála si, aby se registrovala u policie. Prohlásila, že do budoucna na ni musí být přísnější.¹⁵

Někteří odborníci tajné prostitutky odsuzovali, protože podle nich přenášely nejnakazlivější formy příjice. Předmětem sporů – nejen proto, že tyto ženy nebyly pravidelně vyšetřovány – zůstávalo, zda se u nich tato pohlavní choroba projevuje akutněji, případně zda se mezi nimi skutečně vyskytovala častěji než u prostitutek v nevěstincích.¹⁶ Z nemocničních záznamů vyplývá, že pohlavní chorobou trpěla celá řada žen v hůře placených zaměstnáních, jako byly dělnice v továrnách a služebné.¹⁷ Ne všechny tyto pacientky se však nakazily v důsledku prostituce. Chorobu mohly chytit i od svých manželů nebo milenců, ale také pokud měly více sexuálních partnerů. Lvovský policejní lékař Jan Papée vybízel své kolegy, aby se proti tajné prostituci snažili bojovat usilovněji a aby co nejvíce nelegálních prostitutek zapojili do systému lékařských kontrol i z jiného důvodu, než byl samotný boj proti pohlavním chorobám. Tyto ženy mohly totiž nevědomky posloužit jako objekty dlouhodobých lékařských výzkumů, protože při pravidelných kontrolách mohly zodpovědět nejrůznější dotazy.

Tajné prostitutky měly být velkou hrozbou pro měšťanskou morálku právě kvůli své nezávislosti. Potenciální zákazníci oslovovaly v zahradách, parcích a dalších zelených plochách. Tam všude se mohli potkávat muži a ženy projevující zájem o anonymní sexuální styk. „Nejnižší kategorie“ žen zde nacházela bezprostřední, otevřený prostor pro nabízení svých služeb. Možné klienty ale hledaly i na vlakových nádražích, v pochybných podnicích, kde se naléval tvrdý alkohol, a také v ulicích určitých čtvrtí, kde se předpokládala přítomnost případných zákazníků. Příležitost k nedovolenému sexuálnímu styku údajně nabízely i železniční vagóny. Jistý „Jos. St.“ napsal do *Illustrierte Österreichische Kriminal-Zeitung* o své cestě vlakem do Moravské Ostravy. Dopis byl otištěn v září 1907 s dodatkem, že redakci přišel „obtěžně uvěřitelný“. Vrchní průvodčí v uniformě „poseté vyznamenáními“ zmíněnému Jos. St. sdělil, že ve vlaku „něco má“, a to způsobem, z něhož bylo patrné, že ono „něco“ je mladá žena. Když Jos. St. nereagoval s očekávaným zájmem, průvodčí mu řekl, aby se šel podívat. Jelikož byl Jos. St. „zvědavý“, šel se přesvědčit a v chodbice vedlejšího vagónu skutečně našel mladou ženu, evidentně na prodej

15 SOKA Karlovy Vary, AMKV, SM 4, Spisy městského úřadu (1785) 1850–1945, inv. č. 6914, k. 3617.

16 J. PAPÉE, Die Syphilis unter den Prostituierten, s. 9.

17 Z hlášení kriminální policie v Černovicích za rok 1907 vyplývá, že zemská nemocnice přijala do péče k léčbě příjice či jiné pohlavní choroby dvacet osm služebných, tři tulačky, tři dělnice, třináct prostitutek a jednu „kvalifikovanou pracovníci“. Stejná zpráva hovoří o 23 zatčeních za tajnou prostituci. Die Czernowitzer Kriminalpolizei, *Czernowitzer Tagblatt*, 24. 4. 1908, s. 3.

(nezmiňoval se, jestli nabídkou vzal zavděk). Když Jos. St. posléze o své příhodě vyprávěl známým, ke svému úžasu se dozvěděl, že na daném úseku trati není taková „obchodní“ nabídka nikterak výjimečná. Pravidelní cestující o ní věděli.¹⁸

Utajovaná prostituce byla spojována s pochybným prostředím alkoholového byznysu, zejména opileckými excesy, oplzlou atmosférou hostinců a krčem, levnými vinárnami, tzv. tingl-tangly (podřadnými tanečními sály) a nonstop kavárnami (v městech jako Černovice nebo Lvov pak i nočními mléčnými bary, což byly v zásadě kavárny).¹⁹ Přinejmenším některé zde zaměstnané servírky zároveň na místě provozovaly ilegální prostituci, protože dostávaly nízkou mzdu nebo tu pracovaly jen za byt a stravu. Spolupracovaly s majiteli, kteří si od nich slibovali, že jim přivedou další zákazníky, a v prostorách podniku měli rezervovanou zvláštní místnost pro nelegální placený sex. Na potenciální zákazníky v těchto lokálech číhaly i ostatní nezávislé a tajné prostitutky. Z pohledu obecních úřadů představovala tato situace trvalý zdravotní a sociální problém a v mnoha větších rakouských městech byla předmětem pravidelných novinářských odhalení.²⁰ Stejně jako jinde v monarchii fungovala tajná prostituce i v dalmatských penzionech a hostincích nižší kategorie a také mezi potulnými zpěvačkami a podobnými hudebními uskupeními.²¹

Podle listu *Czernowitzer Tagblatt* provozovatelé nočních kaváren své zaměstnankyně dlouhodobě vykořisťovali, tudíž se není co divit, že si jejich obsluhu vzala pod dohled mravnostní policie – šlo o věc veřejného zdraví a blahobytu. Řada tajných prostitutek zde své klienty určitě nacházela.²² Mravní upadlost těchto kaváren, jejichž návštěvníci rádi popíjeli čaj s koňakem nebo nějakým jiným destilátem, což byl zvyk zcela se protivící měšťanské morálce, se neprojevovala jen sexuální nevázaností. Celé toto prostředí, k němuž patřily i ženské šramly a v některých městech dokonce „cikánské“ kapely, bylo podle novinářů příčinou všeobecného rozkladu. V březnu 1906 přijala černovická policie opatření, která donutila majitele nočních kaváren s ženským personálem zavírat o půlnoci. Kritici doufali, že kavárny budou nuceny ukončit činnost.²³ Avšak nestalo se tak. Levný alkohol a anonymní sex zůstaly součástí nočního života deklasovaných vrstev po celou dobu trvání monarchie.

18 *Illustrierte Österreichische Kriminal-Zeitung*, 16. 9. 1907, s. 9.

19 Na příběhy opilých prostitutek lze narazit na vnitřních stránkách většiny tehdejších deníků; viz např. reportáž z Puly in: *Il Proletario*, 18. 6. 1902, s. 3 (Ubbriaca, eccedente e prostituta).

20 Viz nap. několikadílňý seriál „Lwów w nocy“ deníku *Wiek Nowy* v dubnu 1907. Viz též Nachtcafés, *Czernowitzer Tagblatt*, 4. 3. 1906, s. 4–5; Im Varietee, *Czernowitzer Tagblatt*, 19. 4. 1914, s. 5, a *Gazeta Polska*, 4. 3. 1906, s. 2–3.

21 ÖStA, AVA, Mdl, Allg, MP, k. 2121, Statthalter in Zara an den k. k. Minister des Innern, 17. 4. 1907. Ženské hudební a pěvecké skupiny cestující přes hranice byly podezírány z toho, že kryjí obchod s mladými děvčaty; viz 6. kapitolu.

22 Taková centra nelegálního obchodu se sexem byla velmi rozšířená. Ve Francii podle Jeana Alfreda Fourniera se prý „nižší třídy“ i řadoví vojáci oddávali nepovolenému sexu v zadních místnostech obchodů s vínem. ALFRED FOURNIER, *Prophylaxie de la syphilis*, Paris 1900.

23 Nachtcafés, *Czernowitzer Tagblatt*, 4. 3. 1906, s. 4–5; *Gazeta Polska*, 4. 3. 1906, s. 2–3.

PASÁCI

Kromě žen šlapajících ulice si obyvatelé monarchie urputně stěžovali i na pasáky, kteří byli na prostitutky obvykle pověšeni. Ve Vídni se jim lidově přezdívalo „Strizzis“, údajně podle českého „strýc“; v Krakově „Alfonsové“ – zde se zase soudilo, že šlo o odvozeninu ze jména titulní postavy z hry Alexandera Dumase mladšího *Pan Alfons* – nebo „Kaftani“, což je v jidiš označení pro dlouhý kabát pobožných židovských mužů. Moravská přezdívka byla „Louis“, jejíž původ se mi nepodařilo dohledat.²⁴ Ostatně vytlačení prostitutek a pasáků z ulic bylo jedním z důvodů, proč policie podporovala existenci nevěstinců. Jak na konci léta 1907 napsal jeden z rozrušených vídeňských otců do *Illustrierte Österreichische Kriminal-Zeitung*, nemohl svoje dcery ve věku patnáct a dvanáct let ani nechávat večer samotné venku, protože si několikrát všiml „obtloustlých, neohrabaných“ pasáků „většinou maďarské národnosti a židovského vzezření“, kterak se jeho dcer vyptávají, jestli by se přestěhovaly k nim.²⁵ Tento typ stížností odráží pověst Budapešti jako epicentra neřesti, stejně jako lidové představy o tom, co byli pasáci zač – mimo jiné Židé a cizinci, tedy „odlišní“. Takové předsudky ale nepanovaly jen ve Vídni.

Kdo tedy byli muži, kteří směňovali ženské tělo za peníze? Podle Baumgartena šlo o muže ve věku dvacet až pětatřicet let z nižších společenských vrstev. Přestože stereotypní obraz pasáka je spojoval s židovstvím a maďarskou národností, i oni byli nejrůznějšího etnického a národnostního původu, věku i náboženského vyznání. Stejně jako tajné prostitutky byli i pasáci lidé nezaměstnaní nebo pracující jen na částečný úvazek či vykonávající všelijaká nuzně placená zaměstnání. Byli mezi nimi sluhové, kočí, nádeníci nebo číšníci. Někteří pasáci měli v rejstříku i tresty nesouvisející s prostitucí, obvykle za majetkovou nebo násilnou trestnou činnost.

Pasáci dělali společnost jak tajným, tak nezávislým registrovaným prostitutkám, přičemž obě skupiny zneužívali. S ženami většinou nežili, spíše za nimi chodili do jejich podnájmů a někdy s sebou přivedli i zákazníky. Doprovázeli je pak při shánění klientů i na večerních promenádách. Pasák byl na ulici od toho, aby prostitutku varoval, kdyby se blížila policie, chránil ji před nebezpečím a odháněl

24 V knize *Semantics and Pragmatics of False Friends* (London 2008, s. 170, pozn. 5) Pedro J. Chamizo-Domínguez poznamenává, že stejně jako u polského „Alfonse“ odkazuje francouzský výraz pro pasáka „Alphonse“ k Dumasově hře *Pan Alfons*, nicméně upozorňuje, že existují doklady takového užití výrazu i před rokem 1873. K varšavskému pogromu na Alfonse z roku 1905 viz K. STAUTER-HALSTED, *The Devil's Chain*, s. 196–197, 214–216 a 222–226.

25 *Illustrierte Österreichische Kriminal-Zeitung*, 30. 9. 1907, s. 8.

OBR. 37

Scéna líčení na
movitou obět na
karikatuře z českého
humoristického
týdeníku Švanda Dudák
(7. 7. 1906)

konkurenci ostatních lehkých žen.²⁶ Když prostitutka nepřinesla pasákovi peníze, které očekával, mohl následovat výprask.

Zájem veřejnosti jednotliví pasáci vyvolali ve chvíli, kdy byli zatčeni nebo souzeni.²⁷ Typickým obviněním bylo týrání prostitutek, někdy spojené s bitím – větší proto, že po nich chtěli víc peněz, jindy (a méně často) ze žárlivosti. V červenci 1908 byl u soudu v Leopoldstadtu obviněn čtyřiařdvacetiletý dělník s předchozími záznamy v trestním rejstříku z toho, že své prostitutce roztrhal šaty a zničil nábytek poté, co mu nepřinesla „dost“ peněz. Prostitutka se snažila svého pasáka bránit

26

A. BAUMGARTEN, Die Prostitution, s. 143.

27

Viz např. *Grazer Tagblatt*, 7. 12. 1906 (ranní vydání), s. 3–4.

a vypověděla, že on za to nemůže, to ona ho vyprovokovala tím, že ho rozzlobila. Ženino i pasákovo tvrzení, že žili ve „společné domácnosti“, předsedající soudce shodil ze stolu. Poznamenal, že dvojice spolu nebydlela, a muže odsoudil k šesti týdnům vězení, plus navrch přidal pohružku nucenými pracemi.²⁸

Kriminální aktivita terstských pasáků i jejich prostitutek měla ohlas po celé monarchii. Jejich činy byly pravidelně rozebírány v listu *Grazer Tagblatt* pod titulkem „Z bažiny metropole“ jako součást zpravodajství o Rakouském Přímoří. Na Starém Městě se prostitutky i pasáci dostávali do hospodských rvaček. Pasáci s prostitutkami zacházeli neurvale a vyhrožovali jim fyzickým násilím (a někdy i výhrůžky splnili), pokud se jim nějak znelíbily.²⁹ Společně také někdy společně lícili na nic netušící návštěvníky města, aby je okradli. Takovou obětí se například stal jeden mladý malíř pokojů z Jižního Tyrolska, který do přístavního města přijel v kapse s dědictvím, aby si za něj zařídil živobytí za oceánem. O peníze ale přišel poté, co se zapletl s dvojicí prostitutek a jejich pasákem. Všichni tři byli zatčeni pro podezření z krádeže.³⁰

28 Ein Zuhälter ärgster Sorte, A-Z, 22. 7. 1908, s. 9.

29 *Grazer Tagblatt*, 19. 12. 1908, s. 10; 11. 3. 1914, s. 9; 14. 4. 1914, s. 8.

30 Um das mütterliche Erbe gekommen, *Grazer Tagblatt*, 4. 11. 1913, s. 8.